

Dövrünün görkəmli adamları seriyasından yazdığım yazılar içərisində ən hörmətli, ən nüfuzlu obrazlardan biri kimi Şəddat Cəfərov haqqında yazılanları təhlil etmək, bu yazılara münasibət bildirmək məndə həmişə məmnunluq hissi doğurub. Bu sıradan görkəmli publisist jurnalist İsaq Əmənullayevin "Mənəli poliqrəfçı ömrü" kitabı da mənim xüsusi olaraq diqqətimi çəkib. Ona görə yox ki, müəllif istedadlı qələm sahibidir, onun təqdim etdiyi ədəbi obrazda bir prototip olaraq dövrümüzün adamıdır. Ən başlıcası, dövrümüzün bu adamı həm qələmi ilə, həm elmi ilə, həm də yüksək insani keyfiyyətləri ilə bu gün qabarıq bir sima olaraq görünür.

80 yaşı keçsən və bu gün də həm elmi, həm də ədəbi-bədii sferada yazınla, qələminlə görünəsən, üstəlik nəşirlik sənətini də yüksək səviyyədə icra edəsən. Belə bir obraz yəqin ki, xarici məmləkətlərdə, qeyri-xalqlarda real həyat obrazı olaraq görünsəydi, daha yüksək hörmət mərtəbəsində olardı.

Mən demirəm ki, Şəddat Cəfərov bu gün lazımı hörmət səviyyəsində deyil. İnsafən onun uzun ömrün akkordları ilə kifayət qədər müşayiət olunan yubiley tədbirləri keçirilib, haqqında çox dəyərli yazılar, möhtəşəm kitablar yazılıb. Onun yubiley tədbirləri əslində müdriklərin, aqillərin, ucalıqda olanların təqdimi kimi keçirilib.

Şəddat Cəfərov təkcə qələm sahibi deyil, təkcə nəşir deyil, görkəmli jurnalist kimi də (kifayət qədər təqdir olunsa da), bu gün daha çox şəxsiyyət kimi xarakterizə olunur.

Yazıçı-publisist İsaq Əmənullayevin "Mənəli poliqrəfçı ömrü" (2015) kitabı da Şəddat Cəfərovu beynəlxalq arenaya elə əsasən şəxsiyyət kimi təqdim edir. Çünki bu kitab rus dilində Zeydulla Cabbarovun, ingilis dilində Nəməli Mustafayevin, ərəb dilində Zakir Qasimovun tərcüməsində çox böyük oxucu arenasına təqdim olunub. Bu da onu göstərir ki, müəllif özünün ədəbi qəhrəmanının sıradan bir nəfər olmadığını yaxşı bilir. Bu kitabın rəyçisi görkəmli tarixçi alim, tarix elmləri doktoru, professor Əsədulla Cəfərovdur. Əlbəttə, tərcüməçilər qeyd etdiyimiz kimi kifayət qədər tanınmış simalardır.

Azərbaycan ədəbi-mənəvi mühitində kifayət qədər nüfuzu olan böyük jurnalistlər ordusunun çox hörmətli müəllimi kimi tanınan BDU-nun jurnalistika fakültəsinin dosenti Mahmud Mahmudovun xüsusi məsuliyyətli yanaşması ilə - bir az da dəqiqləşdirsək, inzibati redaktorluğu ilə işıq üzünə görünən "Mənəli poliqrəfçı ömrü" kitabı təkcə bir obraz haqqında deyil, həm də Azərbaycanda nəşriyyat tarixinə öz canı, qanı ilə adını yazmış tarixi şəxsiyyətin yaratdığı bir epoxadan, dövrdən bəhs edir. Redaktor Mahmud Mahmudov kitabına yazdığı "müqəddimə"də, yeni başlanğıcda, bir az dəqiqləşdirsək, "ön söz"də əvvəlcə ulu Səməd Vurğunun ölməz poeziyasına müraciət edir:

İnsanın hünəri bir xəzinədir...

Nə qədər xərcləsən dünyada onu,

O da vaxt kimidir-görünməz sonu!

Lakin bu hünərin qədrini bilmək

Hər hünər əhlinə borc olsun gərəkdir!

Səməd Vurğun doğru deyir. Həqiqətən elə insanlar var ki, onların hünəri bir xəzinədir. Çünki bu xəzinələr nə qədər xərcləsən də tükənən deyil. Ona görə də Mahmud Mahmudov Şəddat Cəfərovun obrazına müraciət edərkən Səməd Vurğunun həmin misralarını diqqətə çəkir. Elə bil ki, onun təbiri Şəddat Cəfərov haqqında düşüncələri Səməd Vurğunun fikirləri ilə üst-üstə düşür: "O da vaxt kimidir, görünməz sonu". Doğru deyir, vaxtın nə qədər sonu görünürsə, ruhunda, təbiətində,

xarakterində yaxşılıq olan insanların, yaxşılıqlarının da sonu görünür. Belələrini kitab kimi öyrənmək, müəllim kimi ondan dərs almaq, onların böyüklüyündən faydalanmaq yeni nəsillər üçün ancaq yüksək dərəcədə fayda gətirə bilər. Əgər belə insanların qədrini bilməsək, onların kimliyini uca tuta bilməsək, onda özümüz mənəvi cəhətdən yoxsullaşırıq. Mahmud Mahmudov təsadüfi olaraq Səməd Vurğuna istinad etmir. O doğru deyir ki, belə hünərlərin qədrini bilmək hər hünər əhlinə borc olsun gərəkdir". Nə gözəl, nə qədər inadlı deyimdir. Əslində, ustad deyimidir. Əgər Mahmud Mahmudov Şəddat Cəfərovu yaxından tanımasaydı, heç bəlkə Səməd Vurğunun bu ölməz misraları da onun yaddaşına gəlməzdi. Çox güman ki, bu misraların motivində o, görkəmli nəşir Şəddat Cəfərovun həm də yaxşı insan olan təbiətini görüb.

Şəddat Cəfərov sıradan bir nəşir deyil, o, nəşirliyi elmi ilə birləşdirmək gücündə olan ziyalıdır. Nəşirlik sənətini əslində elmi səviyyəyə qaldıra bilən bir ziyalıdır. Poliqrəfiyanın elm səviyyəsinə qaldırılması da onun xidmətlərini elmi məzmunlu kitabları kifayət qədər təsdiq edir. Çox güman ki, Mahmud Mahmudov Şəddat Cəfərovun poliqrəfiya sahəsində göstərdiyi xidmətlərdə elmi mahiyyəti gördüyü üçün elm tarixinə həтта üzəndən belə səyahət edir: "Elm - tərəqqi, inkişaf, yüksəliş deməkdir. Daha dəqiq desək, elm təbiət, cəmiyyət və tərəkürün inkişaf qanunları haqqında biliklər sistemidir.

lər barədə də çox oxumuşuq. XIX əsrdən başlayaraq bu istiqamətdə ixtiraçılar və səmərələşdiricilər böyük uğur qazanıblar". Böyük simalar çox vaxt öz kimliklərinin davasını etmirlər. Onlar çox vaxt özlərinin sıradan yolunu davam etdirirlər, sanki Şəddat Cəfərov da belə yol keçib. Onun mənəvi mühitində poliqrəfiya işinə təmənnsiz xidmət görünür. Ən azı, bu təmənnsiz xidmət onun poliqrəfiya sahəsində tədqiqatları ilə təsdiqini tapır. Mahmud Mahmudovun müqayisəsində Həsən bəy Zərdabının yerində biz sanki Şəddat Cəfərovun özünü görürük: "Azərbaycanda po-

İnsanın yenilməz hünəri

Tarixi mənbələrdən öyrəndiyimiz kimi, bu biliklərin əsası qədim Şərq ölkələrində ilkin yaranmağa başlayıb. XII-XIII əsrlərdə Fəridəddin Şirvani, Nəsirəddin Tusi və başqaları elmin inkişafında müstəsna rol oynamışlar". Yəqin ki, Mahmud Mahmudov Şəddat Cəfərovu Azərbaycan elmi-mənəvi mühitinin tarixi simalarını xatırladarkən elə onların mənəvi varisi hesab edir. Axı elmdə təsadüfi heç nə yoxdur. Bu gün sən əvvəlsən, sabah sənədən daha yuxarısı gələ bilər. O cümlədən, Şəddat Cəfərov da klassikadan gələn xüsusi, önəmli keyfiyyətləri təbiətində, bir az da dəqiqləşdirsək, əməlinə davam etdirib. Necə ki, Mahmud Mahmudov qeyd edir: "A.A.Bakıxanov "Əsrarül Mələküt" əsərində bu nəci və xeyirxah işi yüksək səviyyədə davam etdirib...". Beləliklə, Şəddat Cəfərovun həm təbiət etibarını, həm də elmi yaradıcılıq, xüsusilə insani keyfiyyətlər baxımından Şərq mühitindən ayrı olmadığını onun müdrikliliyi ilə təsdiqlənmiş olaraq görürük.

Elmi nailiyyət zamanı qabaqlaya bilərlər, amma elm özünü qabaqlaya bilməz. Çünki elm özündən əvvəlkinin üzərində irəliləyir. Başqa sözlə, bu günün düşüncəsi dünənin düşüncəsi üzərində yüksəlir. Sanki Şəddat Cəfərovun poliqrəfiya sahəsindəki elmi yenilikləri elmi inkişafın tarixi müstəvisində özünün qanunauyğun yerini göstərir. Mahmud Mahmudov elmi inkişaf haqqında yazır: "Elmin müxtəlif sahələrində olduğu kimi nəşir, mətbəə, yazı yığımı sahəsində də ixtiraçıların əməyini xüsusi qeyd etmək vacibdir. Poliqrəfiyanın indiki inkişaf mərhələsi də əsrlərin sınağından keçib. Elmi ədəbiyyatlarda ilkin çap avadanlığı barədə lazımı qədər məlumatlar vardır. XVI əsrdə Avropada ilkin nəşir işləri barədə ədəbiyyatlarda kifayət qədər yazılıb. İbtidai çap maşınları və o vaxtkı nəşir-

liqrəfiyanın, mətbəə və nəşriyyatların yaranmasının da maraqlı tarixi var. Hələ XIX əsrdən bu sahəyə maraqlı göstərən olub. Azərbaycanda ilk mətbəələr də elə həmin dövrlərdə yaradılıb. Milli mətbuatımızın banisi H.B.Zərdabi 1875-ci ildə "Əkinçi" qəzetini nəşir etməyə başlayıb. Demək olar ki, bütün işləri şəxsən özü görməyə məcbur idi. XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Bakıda mətbəələrin sayı xeyli artdı. Ancaq bu sahənin biliciləri lap az idi. Buna baxmayaraq 1908-ci ildə Bakıda 30 mətbəə və litoqrəfiya fəaliyyət göstərirdi. "Bakinskoye İzdatelskoye tova-rişestvo", "Qeyrət" mətbəələri və başqa mətbəələr qəzet və kitablar nəşir edirdilər". Bu gün də bir çətinlik zamanında hər hansı bir müəllifin müraciəti fonunda Şəddat Cəfərovun özünün, bir az da açıq desək, öz cibi sayəsində xidməti çoxlarına məlumdur. Axı nəşirlik maliyyə fəaliyyətindən ayrılır. Bunun bir tərəfi iqtisadi göstəricilərlə bağlıdır. Elə poliqrəfiya da, Şəddat Cəfərovun elmi tədqiqatları da bu sahəyə həsr olunub. Görünür, o, bu sahənin özünəməxsus "rənglərinə" yaxşı bələd olduğu üçün tədqiqatlarını da bu sahəyə həsr edib.

Azərbaycanda nəşriyyat tarixi çox uzun, ağırlıq bir yol keçib. Mahmud Mahmudov bu yolu təsadüfi xatırlatmır: "XX əsrin əvvəllərində Xalq Maarifi Komissarlığı yanında mətbuat və dövlət nəşriyyatı şöbəsi yaradılmışdı. 1922-ci ildə "Bakı fəhləsi" nəşriyyatı, 1924-cü ildə isə Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı fəaliyyətə başladı. 1925-ci ildə bu iki nəşriyyat birləşdirildi". Qısa xronikal məlumatı izləyirik. Sanki müəllif Şəddat Cəfərov zamanına qədərki yolu faktlarla diqqətə çəkir. Bu o deməkdir ki, yeni zamanın nəşirlərinə müəyyən hüquqi baza gəlib çat-sa da, əslində normal, maddi və mənəvi baza gəlib çatmamışdı. Və Şəddat

Cəfərov dövrü hələ onun ilk gəncliyindən başlayaraq 60-cı illərin əvvəllərindən öz tarixini yazmağa başladı. Hələ bir az da əvvələ gedə bilərik. Axı o, yeniyetməlik çağlarında mətbəədə işləməyə başlamışdı. Bir sözlə, Şəddat Cəfərovun nəşriyyat, mətbuat və poliqrəfiya sahəsində fəaliyyətə başladığı zamanın artıq geniş mənzərəsi görünməkdə idi. Mahmud Mahmudov bu mənzərəni belə göstərir: "1960-1980-ci illərdə bu sahə xeyli inkişaf etmişdir. Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində "Azərbaycan" (keçmiş "Kommunist"), "Elm", "Maarif", "Gənclik", "İşiq", "Yazıçı" nəşriyyatları, eləcə də çoxlu iri və yardımçı mətbəələr fəaliyyət göstərirdi... Poliqrəfiya və nəşriyyat sahəsində əsasən xüsusi peşə kurslarını bitirən və təcürüb toplanmış şəxslər çalışırdılar". Doğru deyir İsaq Əmənullayevin "Mənəli poliqrəfçı ömrü" kitabının redaktoru, tədqiqatçı Mahmud Mahmudov. Çünki o, bu sahənin bilicisidir, uzun illər jurnalistika sahəsində fəaliyyət göstərmişdir.

Yüzlərlə yetirmələri var. Mənim də bu gün üçün xoş xatirələrlə andığım bəzi məqamlar yaddaşıma gəlir:

Mahmud Mahmudov jurnalistika fakültəsinin tələbələrini dəfələrlə "Kredo" qəzetinin redaksiyasına gətirib. Burada gələcəyin jurnalistləri qəzetin hazırlanması prosesi ilə tanış olublar və onlara görkəmli nəşir, poliqrəfçı alim Şəddat Cəfərovun elmi əsərləri də göstərilib. Əlbəttə, bu əsərlər kitab və qə-

zet nəşri ilə bağlı olduğu üçün gənclər tərəfindən maraqla qarşılanıb.

Müəllif yazının sonuna yaxın Şəddat Cəfərov haqqında bir neçə kəlimə yazır: "Nəşriyyat, poliqrəfiya işində müstəsna xidmətlər göstərmiş və böyük uğurlara nail olmuş Şəddat Muğdat oğlu Cəfərov bu çətin, mürəkkəb və şərəfli sahədə öznüməxsus ad qazandı. Necə deyirlər, o, bu sahənin - poliqrəfiya, nəşriyyat işinin kamil bilicisi kimi ən yüksək zirvəyə ucaldı". Doğru deyir, sözün həqiqi mənasında Şəddat Cəfərov öz yaradıcılığı, ən başlıcası, mükəmməl şəxsiyyəti ilə dövrümüzün böyük siması olaraq təqdir olunacaq bir zirvəyə ucalıb. Şəddat Cəfərovun təmsalında biz mənəvi cəhətdən sağlam olan adamlar təqdir edirik. Nəhayət, onu qeyd etmək yerinə düşər ki, Mahmud Mahmudov kimi nəşriyyat bilicisinin sözü xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. O, Şəddat Cəfərov yolunu xüsusi bir məktəb kimi xarakterizə edir: "Sevindirici haldır ki, nəşriyyat, poliqrəfiya sahəsində Şəddat Cəfərov məktəbi, ənənəsi yarandı və o, bu sahənin kamil bilicisi kimi Azərbaycanın ilk poliqrəfçı alimi kimi ensiklopediyaya düşdü". Faktların təsdiqidir, amma faktlar mötəbər adamların dilindən səsləndəndə ikiqat təsdiqini tapır. Müəllif - İsaq Əmənullayevin "Mənəli poliqrəfçı ömrü" kitabının redaktoru kimi son notları da nikbinliklə başa vurur: "İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru - poliqrəfçı alim, nəşir və yazıçı Ş.M.Cəfərov bu ilin (həm də gələcək zamanların - Ə.X.) yubilyarı kimi oxuculara xoş ovqat bəxş edib". Bəli, tükənməz enerji sahibləri bütün ömürləri boyu və həтта gələcək zamanlarda da yeni nəsillərə xoş ovqat və yaradıcılıq enerjisi bəxş edirlər. Şəddat Cəfərov təbiət etibarını ilə tükənməz enerji mənbəyidir.